

אזרח ותיק ושאיירים

גמלאות אזרח ותיק ושאיירים מהוות את הרובד הראשון של מערכת הפנסיה בישראל ומבטיחות הכנסה בסיסית למבוטח הקשיש ולשאייריו לאחר פטירתו. עם הפנסיה מעבודה, המהווה את הרובד השני של מערכת הפנסיה¹, נועדו הגמלאות הללו להבטיח לאנשים בעת פרישה וזיקנה רמת חיים סבירה.

הגמלאות בענף אזרח ותיק ושאיירים

■ קצבת אזרח ותיק

קצבת אזרח ותיק (בעבר קצבת זיקנה) משולמת לכל מבוטחת ומבוטח באופן אוניברסלי ללא מבחן הכנסות בגיל הזכאות (הגיל המוחלט), ועל-פי מבחן הכנסות מעבודה ומהון בגיל הפרישה (הגיל המותנה). גיל הזכאות לנשים היה ב-2017 69 והוא יעלה בהדרגה ל-70. גיל הזכאות לגברים לא השתנה – 70. גובה הקצבה הבסיסית ליחיד – 17.7% מהסכום הבסיסי (ב-2017 1,531 ש"ח).

החוק להעלאת גיל הפרישה: במחצית 2004 הוחל ביישום חוק גיל הפרישה. במסגרת החוק הועלה בהדרגה גיל הפרישה – לגברים מ-65 ל-67 ולנשים מ-60 ל-62, והוא נותר כך עד 2016. ב-1.1.2017 גיל הפרישה לנשים היה אמור לעלות ל-62 וארבעה חודשים, אך נדחה ל-1.1.2018. כדי שהשר יגיש את המלצותיו לוועדת הכספים של הכנסת. בעת כתיבת דוח זה השר לא הגיש את המלצותיו והעלאת גיל הפרישה הוקפאה (ראו להלן שינויי חקיקה).

■ תוספות לקצבת אזרח ותיק

- **תוספת תלויים:** משולמת בעבור בן/בת זוג וילדים התלויים במבוטח/ת (על פי התנאים הקבועים בחוק, למשל מבחן הכנסות).
- **תוספת ותק:** משולמת לכל מי שהיה מבוטח 9 שנים לפחות (עד 2016 – 10 שנים לפחות). שיעורה 2% מהקצבה לכל שנת ביטוח שמעבר ל-9 השנים הראשונות ולא יותר מ-50%.
- **תוספת דחיית קצבה:** משולמת למי שדחה את קבלת הקצבה בגילים שבהם נעשה מבחן הכנסות מעבודה או מהון (מהגיל המותנה עד הגיל המוחלט). שיעורה 5% מהקצבה בעבור כל שנה של דחיית הקצבה עקב הכנסות ממשלח יד.

1 ראו סקירה שנתית 2007, פרק זיקנה ושאיירים, תיבה: פנסיה מקיפה חובה לכלל המשק בישראל.

- **תוספת בעבור מבוטח שמלאו לו 80 שנה** : בשיעור 1% מהסכום הבסיסי.

■ קצבת שאירים

קצבת שאירים משולמת לשאיריו של המבוטח/ת לאחר הפטירה. אלמן זכאי לקצבה כל עוד יש עמו ילדים או שהוא עומד במבחן הכנסות כנדרש בחוק. לקצבה הבסיסית בגובה 17.7% מהסכום הבסיסי משולמות התוספות האלה:

- **תוספת תלויים** : בעבור ילדים שהיו תלויים במנוח/ה (על פי התנאים הקבועים בחוק).
- **תוספת ותק** : בגין מנוח שהיה מבוטח 9 שנים לפחות (עד 2016 – 10 שנים לפחות). שיעורה 2% מהקצבה לכל שנת ביטוח שמעבר ל-9 השנים הראשונות ולא יותר מ-50%.
- **תוספת בעבור קרוב (שאר) שמלאו לו 80 שנה** : בשיעור 1% מהסכום הבסיסי.

■ תוספת השלמת הכנסה

תוספת השלמת הכנסה משולמת למקבלי קצבאות אזרח ותיק או שאירים שאין להם הכנסות או שהכנסתם נמוכה, עד הסכום המוגדר בחוק. הקצבאות והתוספת משולמות בשיעורים שונים לפי קבוצת גיל : עד 70, 70-79 ו-80 ויותר.

■ גמלאות לפי הסכמים אחרים

אזרחים ותיקים ושאירים שאינם זכאים לקצבה על-פי חוק הביטוח הלאומי, מקבלים גמלאות הממומנות במלואן בידי הממשלה (**גמלאות מיוחדות**). מדובר בעיקר בעולים שביום עלייתם היו בני 62 או יותר ולכן הם אינם מבוטחים על-פי חוק הביטוח הלאומי. שיעורי הגמלה זהים לשיעורי הקצבה לפי חוק, כפוף למבחן הכנסות.

לבני 80 ויותר משולמת תוספת בגין גיל, אך לא משולמות תוספת ותק ותוספת דחיית קצבה. השלמת ההכנסה המרבית למקבלים אלה שווה לזו המשולמת למקבלי הקצבאות לפי חוק הביטוח הלאומי. השינויים בגיל הזכאות לקצבה חלים גם על מקבלי הגמלאות המיוחדות.

■ מענק פטירה

משולם בעבור בן או בת זוג של מי שזכאי לקצבת אזרח ותיק או קצבת שאירים (לפי חוק הביטוח הלאומי) שנפטר, ובהעדר בן זוג – לילד כהגדרתו בחוק הביטוח הלאומי.

■ דמי קבורה

כל נפטר בישראל זכאי להיות מובא לקבורה ללא תשלום. דמי הקבורה משולמים בידי הביטוח הלאומי והם אמורים לכסות את הוצאות יום הקבורה בעבור כל נפטר שמובא לקבורה בישראל בידי חברת קבורה בעלת רישיון מתאים. אוכלוסיות הנוהגות לקבור שלא באמצעות חברות קבורה יכולות לקבל דמי קבורה אלה באופן אישי.

תעריף דמי הקבורה נקבע לפי גיל הנפטר וגודל היישוב שבו פועלת חברת הקבורה. זו רשאית במצבים מסוימים לגבות תשלום בעבור הקבורה (רכישת קבר בחיים, רכישה לאחר פטירה

אזרח ותיק ושאיירים

בחלקה מיוחדת וקבורה בבית עלמין סגור). ב-2017 שולמו דמי קבורה בעבור כ-43 אלף קבורות בסך כולל של כ-271 מיליון ש"ח.

■ שירות הייעוץ לקשיש

הביטוח הלאומי מפעיל משנות השבעים שירות ייעוץ לקשיש, שבמסגרתו מתנדבים קשישים תומכים בקשישים אחרים (ראו להלן).

שינויי חקיקה 2015-2017

■ הוקדם מועד התשלום של תוספת הוותק

על-פי חוק ההסדרים ל-2017-2018, תוספת הוותק למקבלי הקצבאות לפי חוק הביטוח הלאומי, ששולמה עד כה משנת הביטוח ה-11, תשולם משנת הביטוח הראשונה. השינוי ייעשה בהדרגה במשך ארבע שנים: בינואר 2017 שולמה התוספת מהשנה העשירית, ב-2018 מהשנה תשיעית, ב-2019 מהשנה החמישית וב-2020 מהשנה הראשונה. בחוק ההסדרים ל-2019 הוחלט שמ-2018 יאוחדו שתי הפעילות המיועדות ל-2018 ו-2019, כך שב-2018 תשולם התוספת מהשנה החמישית וב-2019 מהשנה הראשונה.

■ הוקפאה העלאת גיל הפרישה לנשים

גיל הפרישה לנשים היה אמור לפי החוק לעלות ב-1.1.2017 ל-62 וארבעה חודשים אך הוא נדחה ל-1.1.2018 כדי לאפשר לשר האוצר להגיש את המלצותיו (עד 30.9.2017). המלצות השר לא הוגשו גם במועד החדש והחוק תוקן שוב, כדי שיגישן עד אמצע 2.2018 וכדי להעלות את גיל הפרישה ב-3.2018, בתנאים האלה: אם השר ימליץ להעלות את הגיל וועדת הכספים תאשר או לא תחליט – יעלה גיל הפרישה. אם השר לא יגיש את המלצותיו וועדת הכספים לא תחליט לשנות את הגיל – יוותר גיל הפרישה 62.

עוד הוחלט שגיל הזכאות לקצבת אזרח ותיק לאישה (לפי חוק הביטוח הלאומי) יהיה כגיל הפרישה לפי חוק גיל הפרישה. לפיכך הלוחות המפרטים את התהליך לנשים אינם מופיעים עוד בחוק הביטוח הלאומי אלא בחוק גיל פרישה בלבד.

■ הוגדלו הקצבאות עם תוספת השלמת הכנסה

כחלק מהמלצות הוועדה למלחמה בעוני (ועדת אלאוף) ובעקבות הסכמים קואליציוניים, הוגדלו קצבאות אזרח ותיק ושאיירים עם תוספת השלמת הכנסה כדי לקרבן לקו העוני (ראו פרק רווחה, עוני ופערים חברתיים).

● **דצמבר 2015** – נוסף על הגדלת הקצבאות הושווה מצבם של היחידים והזוגות ביחס לקו העוני, תוך שמירה על האבחנה בין שלוש קבוצות הגיל (עד 70, 70-79, 80 ויותר). לדוגמה, הקצבה ליחיד שלא מלאו לו 70 עלתה ב-178 ש"ח ולזוג בגיל הזה ב-542 ש"ח.

• **חוק ההסדרים ל-2017-2018:** הקצבה תגדל בהדרגה במשך שנתיים בסכומים שונים לפי הרכב המשפחה וקבוצת הגיל. לדוגמה, מינואר 2017 מי שלא מלאו לו 70 מקבל תוספת של 131 ש"ח, בני 70-79 – 98 ש"ח, ובני 80 ויותר – 60 ש"ח; זוג שהמבוגר בהם בן פחות מ-70 – תוספת של 212 ש"ח, בן 70-79 – 154 ש"ח, ובן 80 ויותר – 95 ש"ח. חוק הבטחת הכנסה – שונה כך שבלוח המפרט את שיעורי הקצבאות מוצגים השיעורים המוגדלים ב-7% (בהתאם בוטל סעיף 1א5 בחוק). הסכום שאינו מובא בחשבון במבחן ההכנסות מעבודה (דיסריגרד) הועלה ב-1.5% מהשכר הממוצע ל-21.5% ליחיד ו-25.5% למי שאינו יחיד.

■ הקלות במבחן הכנסה להורים עצמאים

בינואר 2017 התקבלו הקלות במבחן הכנסה למקבלי השלמת הכנסה. אמהות עצמאיות² המקבלות קצבאות אזרח ותיק ושאיירים עם השלמת הכנסה – שיעור הקיזוז להכנסותיהן מעבודה מעבר לסכום שאינו מובא בחשבון ירד, מ-60% ל-25% לשכר ברוטו עד 3,270 ש"ח. מעבר לסכום זה שיעור הקיזוז יישאר 60%. התוכנית מופעלת כהוראת שעה לשנתיים, כדי לבחון את השפעתה על שיעור התעסוקה וההכנסה. נשים אלה יכולות לקבל מענק עבודה ממס הכנסה רק אם התוספת לקצבה בעקבות שינוי זה נמוכה ממענק עבודה. ההפרש ישולם במענק העבודה על ידי רשויות המס.

■ הורחבה הזכאות למענק חימום לכלל מקבלי השלמת הכנסה

מחורף 2017/2018 משולם מענק חימום בסכום אחיד (553 ש"ח) לכלל מקבלי קצבאות אזרח ותיק ושאיירים עם תוספת השלמת הכנסה או מקבלי קצבה נוספת לנכה בכל אזורי הארץ. עד 2016 היו זכאים למענק מקבלי השלמת הכנסה או קצבה נוספת לנכה המתגוררים ב"אזורים קרים" כהגדרתם בחוק, ומ-2016 היו זכאים לסכום מופחת (182 ש"ח) גם מי שאינם מתגוררים באזורים קרים.

מקבלי הקצבאות

■ מקבלי אזרח ותיק ושאיירים

בשנת 2017 שילם המוסד לביטוח לאומי קצבאות אזרח ותיק לפי חוק הביטוח הלאומי ולפי הסכמים אחרים (להלן **קצבאות מיוחדות**) לכ-870 אלף איש בממוצע בחודש, וקצבאות שאירים לכ-96 אלף בממוצע לחודש, מרביתם נשים (לוח 1). בסך הכל גדל ב-2017 מספרם של מקבלי קצבאות אזרח ותיק ב-4.0%, ושל כלל מקבלי אזרח ותיק ושאיירים בשיעור של 3.5% לעומת 3.6% ב-2016. מספר המקבלים קצבת אזרח ותיק לפי חוק הביטוח הלאומי גדל ב-4.6%, ושאיירים בלבד לפי חוק הביטוח הלאומי ירד ב-1.0%.

עם מקבלי קצבאות אזרח ותיק נמנו כ-116 אלף מקבלי קצבת אזרח ותיק מלאה ומחצית קצבת שאירים, וכ-75 אלף קשישים נכים שקיבלו השלמה לקצבת נכות (ראו להלן).

2 בלשון החוק – הורים עצמאים (משפחות חד-הוריות). נקטנו בפרק לשון נקבה כי רובן המכריע נשים.

אזרח ותיק ושאיירים

לוח 1: מקבלי קצבאות אזרח ותיק ושאיירים לפי סוג הקצבה ובסיס החוק (ממוצע לחודש), 2015-2017

סוג הקצבה	מספר המקבלים (ממוצע)			גידול שנתי (%)	
	2015	2016	2017	2016	2017
סך הכל	900,788	933,371	966,299	3.6	3.5
אזרח ותיק - סך הכל	802,716	836,220	870,086	4.2	4.0
לפי חוק הביטוח הלאומי	750,466	785,673	821,662	4.7	4.6
לפי הסכמים אחרים	52,249	50,547	48,424	-3.3	-4.2
שאיירים - סך הכל	98,073	97,151	96,213	-0.9	-1.0
לפי חוק הביטוח הלאומי	97,782	96,875	95,952	-0.9	-1.0
לפי הסכמים אחרים	291	277	262	-4.8	-5.4

מספר המקבלים קצבאות מיוחדות (בדרך כלל עולים) הוסיף לרדת ב-2017 בשיעור של 4.2%, יותר משיעור הירידה ב-2016 – 3.3%. חלקם בכלל המקבלים קצבאות אזרח ותיק ושאיירים גדל מ-8.4% ב-1990 ל-18.7% ב-1996, אך מ-1997 ירד בהדרגה עד 5.0% ב-2017. התפתחות זו היא המשך של מגמת ההאטה בקצב הגידול של אוכלוסייה זו מהמחצית השנייה של שנות התשעים – תוצאה של הירידה במספר העולים שעלו בגיל מבוגר ושל התמותה בקרב הקשישים שבהם, והיא צפויה להימשך בעתיד ולצמצם עוד את היקף האוכלוסייה הזו עם השנים.

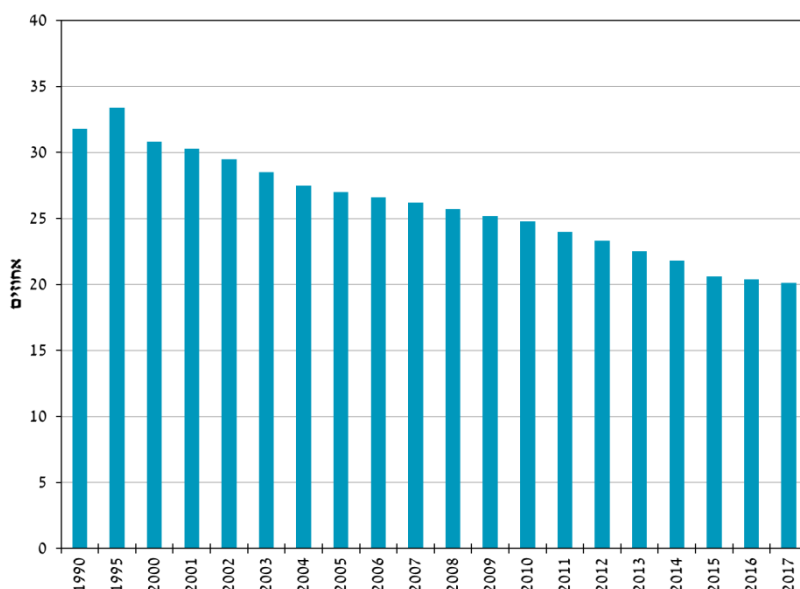
■ מקבלי תוספת השלמת הכנסה

מקבלי קצבאות אזרח ותיק ושאיירים שאין להם מקורות הכנסה נוספים, או שהכנסתם ממקורות נוספים נמוכה ביותר, זכאים לקבל השלמה לקצבתם מכוח חוק הבטחת הכנסה. מספר המשפחות שקיבלו השלמת הכנסה בשנים 1990-2001 גדל בהתמדה בעקבות הצטרפותם של עולים רבים שקיבלו קצבה מיוחדת בתוספת השלמת הכנסה, ומאז ועד 2012 ירד בהדרגה, בעיקר עקב הירידה במספר העולים המקבלים קצבאות מיוחדות. בשנים 2013 ו-2014 גדל מספרן של המשפחות המקבלות השלמת הכנסה בעיקר עקב עלייה מתמשכת במספר מקבלי קצבת אזרח ותיק לפי חוק הביטוח הלאומי עם תוספת השלמת הכנסה.

בעקבות השינויים בחוק נכי רדיפות הנאצים ובחוק הטבות להגדלת הסיוע לניצולי שואה החיים בארץ והרחבת מספר הזכאים להן, ירד מספר מקבלי השלמת הכנסה מ-190 אלף בדצמבר 2014 ל-185 אלף בתחילת 2015, ומאז מספרם עלה והגיע ב-2017 ל-194,638 משפחות בממוצע לחודש.

שיעור המשפחות המקבלות תוספת השלמת הכנסה בקרב כלל מקבלי קצבאות אזרח ותיק ושאיירים הגיע לשיאו ב-1992, 34%, ומאז נמצא בירידה, בעיקר בגלל הירידה במספר המקבלים קצבאות מיוחדות (תרשים 1). ב-2017 הגיע שיעורן ל-20.1%.

תרשים 1: שיעור מקבלי קצבאות אזרח ותיק ושאיירים בתוספת השלמת הכנסה (ממוצע לחודש), שנים נבחרות

[נתוני התרשים מופיעים בנספח בסוף קובץ זה](#)

לוח 2: מקבלי קצבאות אזרח ותיק ושאיירים לפי סוג הקצבה ומספר התלויים*, דצמבר 2017

סוג הקצבה	סך הכל	ללא תלויים	תלוי אחד	שני תלויים	שלושה תלויים ויותר
אזרח ותיק ושאיירים – סך הכל	982,266	881,664	56,029	6,351	4,426
% המקבלים השלמת הכנסה	20.0	18.8	42.5	21.8	20.6
אזרח ותיק לפי חוק הביטוח הלאומי	838,990	793,152	42,257	2,461	1,120
% המקבלים השלמת הכנסה	15.2	13.9	38.3	29.3	45.6
אזרח ותיק לפי הסכמים אחרים ("קצבאות מיוחדות")	47,599	40,736	6,670	111	82
% המקבלים השלמת הכנסה	88.0	87.7	89.0	80.2	95.1
שאיירים לפי חוק הביטוח הלאומי	95,423	81,007	7,510	3,791	3,115
% המקבלים השלמת הכנסה	28.1	30.8	14.9	13.0	9.7
שאיירים לפי הסכמים אחרים	254	209	27	12	6
% המקבלים השלמת הכנסה	66.1	66.0	77.8	41.7	66.7

* באזרח ותיק – כולל בן זוג או ילדים, בשאיירים – כולל ילדים.

כצפוי, שיעור המשפחות המקבלות השלמת הכנסה היה בדצמבר 2017 גבוה ביותר בקרב מקבלי הקצבאות המיוחדות, שעמם נמנים בעיקר העולים החדשים: 88.0% ממקבלי קצבת אזרח ותיק לפי הסכמים אחרים (לוח 2). הקצבאות המשולמות לפי הסכמים אחרים מותנות במבחן הכנסות, ולכן אין זה מפתיע ששיעור הזכאים להשלמת הכנסה בקרב העולים גבוה

אזרח ותיק ושאיירים

מאוד. עם זאת, שיעור מקבלי השלמת הכנסה בקרב מקבלי הקצבאות המיוחדות נמצא במגמת ירידה מדצמבר 2011, אז היה שיעורם 94.4%. ירידה זו התחזקה ב-2015 עקב השינויים בחוק נכי רדיפות הנאצים ובחוק ההטבות. שיעור הזכאים בקרב מקבלי קצבת אזרח ותיק לפי חוק הביטוח הלאומי היה אז 15.2%, ובקרב מקבלי קצבת שאירים לפי חוק הביטוח הלאומי – 28.1%.

■ מקבלי אזרח ותיק ומחצית שאירים

מבין המקבלים קצבת אזרח ותיק ומחצית שאירים יש המקבלים את שתי הקצבאות (להלן **שתי הקצבאות**) מכוח זכויותיהם בענפים אלה. ללא קשר לקצבה הראשונה שהם היו זכאים לה, הזכאים לשתי הקצבאות מקבלים את מלוא קצבת אזרח ותיק ומחצית מקצבת השאירים. לשתי הקצבאות זכאים רק מקבלי קצבה לפי חוק הביטוח הלאומי. מקבלי קצבה לפי הסכמים אחרים מקבלים אותה מכוח הסכם ולא מכוח זכויות ביטוח בענף אזרח ותיק ושאיירים.

בדצמבר 2017 קיבלו את שתי הקצבאות 115,928 אלמנות/ים, שהם 13.8% בכלל המקבלים קצבת אזרח ותיק לפי חוק הביטוח הלאומי, 93.5% בהם נשים (לוח 3). שיעורן הגבוה של נשים אינו מפתיע, מכמה סיבות: (א) אחוז הגברים המבוטחים גבוה מאחוז הנשים המבוטחות, שכן רק נשים המבוטחות כעובדות מקנות ביטוח לבן זוגן בקצבת שאירים, בעוד הגברים מקנים כולם זכאות לביטוח לבנות זוגם. (ב) הזכות לקצבת שאירים לגבר אלמן ללא ילדים תלויה במבחן הכנסות. (ג) נשים נישאות בדרך כלל לגברים מבוגרים מהן, ותוחלת החיים שלהן גבוהה מזו של הגברים.

שיעור הגידול במספרם של מקבלי מחצית קצבת שאירים נמוך משיעור הגידול של כלל מקבלי קצבת אזרח ותיק לפי חוק (3.2%-ו-4.6% בשנה בהתאמה). בדצמבר 2017 היה הסכום הממוצע של שתי הקצבאות יחד 3,266 ש"ח, כשליש ממנו קצבת שאירים. הסכום הממוצע של שתי הקצבאות שהגברים זכאים לו גבוה יותר מקצבתן של הנשים, משום שבדרך כלל קצבת אזרח ותיק שלהם גבוהה יותר בעיקר עקב תוספת ותק גבוהה יותר.

כצפוי, שיעור מקבלי השלמת הכנסה בקרב מקבלי שתי הקצבאות אינו גבוה – 9.0% בלבד, מאחר שסכום שתי הקצבאות לכשעצמו גבוה בדרך כלל מסכום הקצבה עם השלמת הכנסה. שיעור הגברים מקבלי השלמת הכנסה כמעט כפול משיעור הנשים, משום שעל האלמנים (ללא ילדים כהגדרתם בביטוח הלאומי) לעמוד במבחן הכנסות לצורך זכאותם לקצבת השאירים ואילו האלמנות פטורות ממנו. מאחר שרק גברים העומדים בתנאי מבחן ההכנסות זכאים לקבל קצבת שאירים, מצבם הכלכלי של אלה נוטה להיות קשה יותר מזה של הנשים, שאינן חייבות במבחן זה.

גילם הממוצע של מקבלי שתי הקצבאות גבוה מגילם של כלל הזכאים לקצבת אזרח ותיק לפי חוק: גברים 79.1 לעומת 75.9 בהתאמה, ונשים – 78.4 לעומת 73.0 בהתאמה, זאת מאחר שפטירת בני הזוג מתרחשת בדרך כלל בגיל מתקדם יותר.

לוח 3: מקבלי קצבת אזרח ותיק ומהצית קצבת שאירים – מאפיינים, דצמבר 2017

נשים	גברים	סך הכל	
108,428	7,500	115,928	סך כל המקבלים
8.0	14.9	9.0	מקבלי השלמת הכנסה (%)
3,262	3,316	3,266	קצבה ממוצעת (ש"ח)
1,104	940	1,094	מזה: חצי קצבת שאירים (ש"ח)
78.4	79.1	78.5	גיל ממוצע

■ מקבלי קצבת אזרח ותיק לנכה

קצבת נכות משולמת לנכה עד הגיעו לגיל הפרישה, ולאחר מכן משולמת לו קצבת אזרח ותיק. מ-2002, בעקבות תיקוני החקיקה לשיפור הגמלאות לנכים, קצבת אזרח ותיק לנכה שהגיע לגיל פרישה לאחר 1.1.2002 היא בגובה הקצבה הגבוהה מבין שתי הקצבות: קצבת אזרח ותיק וקצבת הנכות שלו, לרבות **קצבה חודשית נוספת** (להלן קח"ן), ששולמה לו לפני גיל הפרישה.

קצבה חודשית נוספת משולמת למי שדרגת הנכות הרפואית שלו 50% לפחות ודרגת האי-כושר להשתכר 75% לפחות, וסכומה במרבית המקרים היה בדצמבר 2017 350-451 ש"ח לחודש, בהתאם לאחוז הנכות הרפואית. בהגיעו לגיל הפרישה, המבוטח מוסיף לקבל את הסכום ששולם לו בקצבת הנכות ובקח"ן (אם היה זכאי לה) במסגרת קצבת אזרח ותיק.

בדצמבר 2017 קיבלו כ-75 אלף קשישים נכים (48.8% בהם נשים) קצבת אזרח ותיק עם השלמה לסכום הקצבה בנכות או עם קח"ן (או שניהם) – עלייה של 6.7% לעומת דצמבר 2016 (לוח 4). כ-91.4% קיבלו גם קח"ן. הסכום הממוצע של הקצבה היה 2,994 ש"ח, כ-20% ממנו השלמה לקצבת נכות הכוללת קח"ן. 23.3% מן המקבלים השלמה לנכות או קח"ן היו זכאים גם להשלמת הכנסה, כששיעור הגברים היה נמוך מעט משיעור הנשים: 23% ו-23.7% בהתאמה.

לוח 4: מקבלי קצבת אזרח ותיק לנכה – מאפיינים, דצמבר 2016

נשים	גברים	סך הכל	
36,357	38,139	74,496	סך כל המקבלים
32,886	35,206	68,092	מזה: מקבלים קצבה חודשית נוספת
2,968	3,019	2,994	קצבה ממוצעת (ש"ח)
675	519	595	מזה: השלמה לנכות וקח"ן (ש"ח)
68.5	73.1	70.9	גיל ממוצע

■ מקבלי תוספת ותק

מ-2017 תוספת ותק לקצבת אזרח ותיק מוענקת למי שהיו מבוטחים בביטוח הלאומי יותר מתשע שנים, ושיעורה 2% מהקצבה הבסיסית (הכוללת תוספות ביטוחיות) לכל שנת ביטוח

אזרח ותיק ושאיירים

הנוספת על 9 שנות הביטוח הראשונות ולא יותר מ-50% מהקצבה. לפני שנת 2017 ניתנה התוספת למי שהיה מבוטח יותר מ-10 שנים, ולכן ב-2017 הוסיף לגדול שיעור המקבלים תוספת ותק והגיע ל-83.1% מן הנשים ול-96.6% מן הגברים (לוח 5). התוספת הממוצעת למקבל קצבה לפי חוק הביטוח הלאומי עלתה אף היא בין 2016 ל-2017, מ-32.6% מן הקצבה הבסיסית ל-34% ממנה. שיעור התוספת הממוצעת הוא 38.5% (למקבלי התוספת), ומשמעותו תשלום בעבור 19.2 שנים בממוצע מעבר ל-9 שנות הביטוח הראשונות. כצפוי משינוי החקיקה, ובהתאם למגמה המסתמנת לאורך שנים, שיעור המקבלים תוספת ותק עלה, ומספר השנים הממוצע שבעבורן התוספת משולמת גדל אף הוא. גברים קיבלו תוספת גבוהה בממוצע משל הנשים – 43.1% לעומת 28.2% בלבד בהתאמה (שיעור התוספת הממוצעת המשולמת לזכאים לה הוא 44.6% לגברים ו-33.9% לנשים).

העלייה בשיעור תוספת הותק ב-2017 לעומת 2016 ניכרת יותר אצל הנשים (28.2% לעומת 26.3% בהתאמה) מאשר בקרב הגברים (43.1% לעומת 42.5% בהתאמה). הגדלת התוספת ב-2017 השפיעה על מבוטחים שלהם 10 שנות ביטוח ויותר (ולא 11 שנים כפי שהיה עד כה) אך עדיין לא הגיעו לתוספת המרבית (50%). שיעור הנשים שתוספת הותק שלהן קטנה מהתוספת המרבית גבוה יותר מאשר שיעור הגברים, 54.2% לעומת 19.9% (לאחר תוספת של שנה לתוספת וותק), ולכן נשים הושפעו יותר מגברים משינוי החקיקה (כפי שנראה בעלייה בשיעור הנשים עם תוספת ותק ובשיעור התוספת הממוצעת למקבל קצבה).

העלייה הנצפית לאורך זמן בשיעור הזכאים לתוספת ותק ובמספר הממוצע של שנות הותק נובעת בין היתר ממאפייניהם של הזכאים החדשים (להלן **המצטרפים**). לדוגמה, רמת התוספת גבוהה יותר אצל המצטרפים לעומת כלל המקבלים (גברים 45.0% לעומת 43.1%, נשים 34.4% לעומת 28.2% בהתאמה).

מצטרפים רבים יותר היו זכאים ב-2017 לתוספת ותק ואף לתוספת גבוהה יותר בהשוואה למצטרפים ב-2016. למשל, שיעור המצטרפים המקבלים תוספת ותק עלה מ-98.8% ל-99% בקרב הגברים ומ-89.4% ל-91.9% בקרב הנשים, והפער בין גברים לנשים בשיעור המקבלים תוספת ותק מצטמצם: ב-2012 היה הפער כ-12 נקודות האחוז לטובת הגברים, פחות מ-10 נקודות האחוז ב-2016 וכ-7 נקודות האחוז ב-2017 (לוח 5).

תוספת הותק הממוצעת למצטרפים ב-2017 עלתה אף היא לעומת 2016, אך הפער בין נשים לגברים נותר גדול: 45.0% לגברים ו-34.4% לנשים. עם הגידול בשיעור ההשתתפות של נשים בכוח העבודה ובמספר שנות עבודתן, שיעור הנשים שיקבלו תוספת ותק צפוי להוסיף ולעלות, בייחוד שיעורן של המקבלות תוספת מרבית.

בדיקת שיעור העולים³ בקרב המצטרפים מעלה כי בשנים 2008-2010 ירד שיעורם, אך מ-2010 עלה במידה ניכרת: בקרב הגברים מ-10.6% ב-2012 עד 19.7% ב-2014 ו-17.7% ב-2017; ובקרב הנשים 21.8% ב-2014, 20.6% ב-2015, 22.5% ב-2016 ו-22.3% ב-2017. תוספת הותק הממוצעת לעולים נמוכה מטבע הדברים במידה ניכרת משל הוותיקים, גם לאחר שהוגדלה

בשנה אחת ב-2017 (גברים 24.8% לעומת 49.3%, ונשים 17.6% לעומת 39.2% בהתאמה), אך למרות פער זה עלתה התוספת הממוצעת למצטרפים וההערכה היא שעד השלמת תהליך ההגדלה מהשנה הראשונה יצטמצם הפער אף יותר.

לוח 5: מקבלי קצבת אזרח ותיק לפי חוק הביטוח הלאומי, לפי שיעור המקבלים תוספות ותק ודחיית קצבה ושיעור התוספת הממוצעת, 2017-2013 (דצמבר)

שנה	שיעור המקבלים תוספת (בכלל המקבלים (אחוזים))			שיעור התוספת הממוצעת (לכלל מקבלי הקצבה (אחוזים))		
	סך הכל	גברים	נשים	סך הכל	גברים	נשים
תוספת ותק						
*2013	83.5	94.4	76.7	31.0	42.1	24.2
***2013	92.2	98.3	87.3	35.6	42.9	29.7
*2014	84.5	94.8	78.1	31.6	42.2	24.9
**2014	94.1	98.5	90.3	36.8	42.9	31.4
*2015	85.4	95.2	79.3	32.1	42.3	25.7
**2015	92.7	98.7	87.9	36.8	43.5	31.5
*2016	86.3	95.5	80.4	32.6	42.5	26.3
**2016	93.7	98.8	89.4	37.4	43.8	32.1
*2017	88.4	96.6	83.1	34.0	43.1	28.2
**2017	95.4	99.0	91.9	39.6	45.0	34.4
תוספת דחיית קצבה						
*2013	13.0	13.8	12.5	2.2	2.2	2.2
*** 2013	11.5	9.7	12.3	1.9	1.2	2.4
*2014	13.1	13.6	12.8	2.2	2.1	2.3
**2014	13.2	10.6	15.4	2.1	1.3	2.8
*2015	13.4	13.6	13.2	2.2	2.1	2.4
**2015	15.0	13.5	16.2	2.4	1.6	2.9
*2016	13.7	13.9	13.6	2.3	2.1	2.4
**2016	16.6	15.9	17.2	2.6	1.9	3.1
*2017	14.1	14.2	14.1	2.3	2.1	2.5
**2017	17.3	16.2	18.5	2.8	2.1	3.5

* כלל המקבלים.
 ** המצטרפים באותה שנה.
 *** המצטרפים באותה שנה, ללא עקרות בית שנולדו לפני 1931 (תיקון חוק 138).

למקבלי קצבת שאירים (זכאים לשאירים בלבד וזכאים למחצית קצבת שאירים נוסף על קצבת אזרח ותיק) מוענקת תוספת הוותק שהנפטר היה זכאי לה. מרביתם – 89.5% – זכאים לתוספת זו, וכפופי שיעור הנשים בקבוצה זו גבוה משיעור הגברים – 90.3% לעומת 79.1% בהתאמה. התוספת הממוצעת של כלל הנשים מקבלות הקצבה גבוהה מזו של הגברים: 31.5%

אזרח ותיק ושאיירים

לעומת 26.7% בהתאמה. התוספת הממוצעת בקרב הזכאים לה היא 34.8% בממוצע, המיתרגמים לתוספת בעבור 17.4 שנים שמעבר לתשע שנות הביטוח הראשונות.

■ מקבלי תוספת דחיית קצבה

קצבת אזרח ותיק המשולמת מגיל הפרישה עד גיל הזכאות מותנית במבחן הכנסות, בהן גם הכנסות גבוהות מהון (כמפורט בחוק). יחיד שהכנסתו מעבודה אינה עולה על 57% מהשכר הממוצע, זכאי לגמלה מלאה (לזוג – 76% מהשכר הממוצע). על כל שקל שמעל הכנסה זו מנוכים מקצבה 60 אג' (קצבה מופחתת) עד איפוס הקצבה. מי שהכנסתו גבוהה יותר אינו זכאי לקצבה ויקבל תוספת דחיית קצבה בשיעור 5% מהקצבה הבסיסית לכל שנה של דחייה. מי שזכאי לקצבה מופחתת רשאי לבחור שלא לקבל את הקצבה ויהיה זכאי לתוספת דחיית פרישה. תוספת דחיית קצבה נמוכה מתוספת הוותק וגם מספר מקבליה קטן יותר.

שיעור הגברים שקיבלו ב-2017 תוספת דחיית קצבה עלה ל-14.2%, לאחר שנים של ירידה איטית, התייצבות ב-2015 ומ-2016 מגמת עלייה (לוח 5). התוספת הממוצעת לגברים נותרה 2.1%. שיעור הנשים הזכאיות לתוספת עלה ב-2017, מ-13.6% ל-14.1% ושיעור התוספת עלה מ-2.4% ל-2.5%. התוספת הממוצעת לנשים היתה גבוהה משל הגברים משום שנשים יכולות לדחות את הקצבה בשנים רבות יותר מאשר גברים (הסבר להלן). התוספת הממוצעת למקבליה היתה 16.6%, כלומר דחיית קצבה ממוצעת של 3.3 שנים.

בקרב המצטרפים עלה שיעור מקבלי התוספת וגדל סכומה הממוצע. שיעור הנשים עלה מ-17.2% ב-2016 ל-18.5% ב-2017 ושיעור התוספת מ-3.1% ל-3.5%. שיעור הגברים עלה מ-15.9% ל-16.2% ושיעור התוספת מ-1.9% ל-2.1% כשיעורה בקרב כלל המקבלים.

התוספת לגברים המצטרפים בגין דחיית הקצבה ב-2017 היתה זהה לתוספת לכלל הגברים, 2.1%, אך שיעור מקבליה עלה – מ-15.9% ל-16.2%. מכאן, שפורשים חדשים רבים יותר דוחים את מועד קבלת הקצבה אך מספר שנות הדחייה זהה למספר שנות הדחייה של כלל הגברים. הנשים המצטרפות לעומתם נוטות יותר מכלל הנשים לדחות את קבלת הקצבה ויכולות לדחותה בשנים רבות יותר מאשר בעבר – 5 לעומת 7 ויותר (ראו הסבר להלן).

הגברים המצטרפים שדחו את קצבתם זכאים לתוספת של 12.7% בממוצע, כלומר הקצבה נדחתה בממוצע ב-2.5 שנים – כמעט מלוא תקופת הדחייה, שלוש שנים. בקרב הנשים תקופת הדחייה המרבית ארוכה יותר, והמצטרפות שדחו את קצבתן היו זכאיות לתוספת של 18.7%, כלומר 3.7 שנים.

בעקבות חוק גיל הפרישה, שיעור התוספת בקרב הנשים צפוי לגדול בעתיד. עד פברואר 2018 גיל הפרישה לנשים נשאר 62 ואילו גיל הזכאות יוסיף לעלות בהדרגה ויגיע ב-2020 ל-70. מכאן שמספר השנים שיש להם יכולות לזכות בעבורן בתוספת דחיית קצבה גדל בהדרגה מ-5 ל-8. מנגד, מספר השנים שגבר יכול לדחות את קצבתו הוא 3 בלבד, ולכן ייתכן כי שיעור התוספת הממוצעת לנשים יוסיף לעלות ויהיה גבוה משל הגברים (כפי שנצפה כבר בארבע השנים האחרונות בקרב כלל המקבלים ובשבע השנים האחרונות בקרב המצטרפים).

רמת הקצבאות והיקף התשלומים

■ רמת הקצבאות

סכומי קצבאות אזור ותיק ושאיירים הבסיסיות ללא השלמת הכנסה נותרו כשהיו מ-2014, בגלל הירידה במדד המחירים לצרכן (שלפיו הקצבאות מעודכנות), כפי שקרה בשנים 2015 ו-2016⁴ (לוח 6). שיעור הקצבה הבסיסית כאחוז מהשכר הממוצע לשכיר ירד ב-2017 ל-15.5% לבני פחות מ-80 שאין עימם תלויים. בכך נמשכת השחיקה בקצבת אזור ותיק בשל עדכונה על-פי המדד, הנמצא בירידה, ולא על-פי השכר הממוצע, הנמצא בעלייה.

הקצבאות עם תוספת השלמת הכנסה נותרו ללא שינוי עד דצמבר 2015, אז הן הוגדלו למי שאין עימם תלויים ב-4.5%-6.9% לפי קבוצת הגיל. הקצבה למי שיש עימם בן או בת זוג התלוי בהם גדלה ב-11.4%-12.2% לפי קבוצת הגיל. בינואר 2017 הוגדלו הקצבאות שוב⁵ בשיעור דומה למי שאין עמו תלויים ולמי שיש עימו בן או בת זוג התלוי בהם: לבני פחות מ-70 ב-4.4%, לבני 70-79 ב-3.2%, ולבני 80 ויותר ב-1.9%.

לוח 6: קצבאות אזור ותיק ושאיירים בסיסיות לפי קבוצת הגיל, 2013-2017

שנה	ללא תלויים		עם בן/בת זוג תלוי/ה		אלמנה/ עם 2 ילדים*	
	מחירי 2017 (ש"ח)	אחוז מהשכר הממוצע	מחירי 2017 (ש"ח)	אחוז מהשכר הממוצע	מחירי 2017 (ש"ח)	אחוז מהשכר הממוצע
טרם מלאו לו 80 שנה						
2013	1,495	16.7	2,247	25.1	2,897	32.4
2014	1,517	16.7	2,279	25.1	2,939	32.4
2015	1,526	16.4	2,294	24.6	2,958	31.7
2016	1,535	16.0	2,307	24.1	2,974	31.0
2017	1,531	15.5	2,301	23.3	2,967	30.1
מלאו לו 80 שנה						
2013	1,580	17.6	2,331	26.0		
2014	1,602	17.7	2,365	26.1		
2015	1,612	17.3	2,380	25.5		
2016	1,621	16.9	2,393	25.0		
2017	1,617	16.4	2,387	24.2		

* לא כולל קצבאות ילדים.

למרות סכומי הקצבאות הבסיסיות המצוינים בלוח 6, מרבית הזכאים מקבלים קצבה בסכום הגבוה מהקצבה הבסיסית בגלל התוספות השונות (תוספת לבן זוג או לילד, תוספת ותק,

4 העדכון נקבע לפי מדד נובמבר ביחס לנובמבר שלפניו.

5 ראו שינויי חקיקה בפרק זה ורמת הגמלאות בפרק 1.

אזרה ותיק ושאיירים

תוספת דחיית קצבה, תוספת גיל, תוספת השלמת הכנסה ועוד). לוח 7 מציג את הקצבאות הממוצעות להרכבי משפחה נבחרים.

לוח 7: קצבאות אזרה ותיק ושאיירים ממוצעות לפי סוג הזכאות, דצמבר 2017

עם השלמת הכנסה		ללא השלמת הכנסה		סוג הזכאות
אחוז מהשכר הממוצע	ש"ח	אחוז מהשכר הממוצע	ש"ח	
31.9	3,146	24.1	2,377	יחיד המקבל קצבה בזכות עצמו
50.2	4,946	33.0	3,251	יחיד המקבל תוספת בגין בן זוג*
50.2	4,946	48.2	4,754	זוג שכל אחד מקבל קצבה בזכות עצמו
65.0	6,405	40.9	4,028	אלמן/ה המקבלת תוספת בגין 2 ילדים

* בן הזוג אינו זכאי לקצבה בזכות עצמו.

■ היקף התשלומים

ב-2017 גדל סכום התשלומים של ענף אזרה ותיק ושאיירים (ללא הוצאות מינהל) במחירים קבועים בשיעור של 4.7%. תשלומי הגמלאות שלפי חוק הביטוח הלאומי עלו ריאליית ב-4.8% ושל הגמלאות לפי הסכמים אחרים ב-3.6%. בתשלומים לפי הסכמים אחרים נכללות הקצבאות המיוחדות ותוספת השלמת הכנסה לכלל הקצבאות, גם אלה המשולמות בתוספת לקצבאות לפי חוק הביטוח הלאומי. העלייה בתשלומי קצבאות לפי חוק הביטוח הלאומי נבעה בעיקר מגידול במספר המקבלים קצבה וכן מהגדלת תוספת הותק. העלייה בתשלומי קצבאות לפי חוק הבטחת הכנסה ולפי הסכמים אחרים נבעה מגידול במספר המקבלים ומהגדלת סכום הקצבאות הכוללות תוספת השלמת הכנסה.

לוח 8: תשלומי קצבאות בענף אזרה ותיק ושאיירים* (מיליוני ש"ח), 2017-2013

2017	2016	2015	2014	2013	
מחירים שוטפים					
31,187	29,727	28,174	27,218	25,690	סך כל התשלומים
26,897	25,596	24,544	23,465	21,911	לפי חוק הביטוח הלאומי
4,285	4,127	3,630	3,753	3,779	לפי הסכמים אחרים
מחירי 2017					
31,187	29,799	28,088	26,964	25,571	סך כל התשלומים
26,897	25,657	24,470	23,245	21,810	לפי חוק הביטוח הלאומי
4,285	4,137	3,618	3,718	3,761	לפי הסכמים אחרים

* מ-2016 סך כל התשלומים כולל הוצאות מינהל.

בסך הכל התשלומים לכלל הקצבאות ביטוח הלאומי (ללא הוצאות מינהל) גדלו ריאלית ב-2017 בשיעור הגבוה משיעור הגידול בתשלומי ענף אזרח ותיק ושאיירים – 9.7%, ולכן חלקם של תשלומי הענף בתשלומי המוסד ירד ל-37.8% לעומת 39.6% ב-2016 (לוח 8).

שירות הייעוץ לאזרח הוותיק ולמשפחתו

הזכויות המוקנות לאדם בגיל הפרישה בידי המוסד לביטוח לאומי – חלקן בכסף וחלקן בעין (שירותים) – מהוות בסיס חשוב לקיומו: קצבת אזרח ותיק, קצבת שאירים, השלמת הכנסה וסיעוד. שירותי הייעוץ לאזרח הוותיק ומשפחתו מתמקדים בדרך כלל בהנגשת השירותים, בעזרה במיציא זכויות ובהענקת קשר חברתי קבוע ותומך לנזקקים לו כפי שיפורט להלן.

■ ייעוץ

יש אזרחים ותיקים שמסיבות שונות מתקשים לממש את זכויותיהם בביטוח הלאומי או בגופים אחרים. מתנדבים של שירות הייעוץ מסייעים להם במיציא זכויותיהם בדרכים שונות – תרגום, שיחה, הפניה פעילה וסיוע מעשי. הייעוץ ניתן בסניפים או בטלפון במוקד ארצי בשפות שונות. בפריפריה השיחות נערכות בדרך כלל ביוזמת השירות. כדי להעמיק את הסיוע הוחל באמצע 2017 בייעוץ מורחב: שיחה מעמיקה עם אנשים במצבי מעבר, אובדן או משבר, (על מכלול צרכיהם). ייעוץ זה, הכולל תיעוד של השיחה, ארוך מהייעוץ הרגיל והוא מהווה תחליף לביקור ראשוני כאשר מסיבות שונות אי אפשר לקיימו. ב-2017 קיבלו ייעוץ כ-183 אלף קשישים לעומת כ-199 אלף ב-2016 – ירידה של 7.9% (לוח 9).

לוח 9: מספר מקבלי השירותים בייעוץ לאזרח הוותיק ומשפחתו לפי סוג השירות. 2017-2016

סוג השירות	2016	2017
ייעוץ	198,837	182,992
ביקורי בית ראשוניים	26,756	23,924
ביקורי בית שבועיים קבועים	6,546	6,393
קבוצות תמיכה	79	78
ימי מידע	150	153

ביקורי בית

■ ביקורי בית ראשוניים

ביקורי בית ראשוניים מתקיימים אצל מי שהוגדרו כקבוצות בסיכון: בני יותר מ-80, סיעודיים, מי שמונה בעבורם מקבל גמלה, מי שתביעתם לסיעוד נדחתה ואלמנות/אלמנים. הביקורים מאפשרים לאתר אנשים הנמצאים בסיכון והזנחה, ולוודא כי הגמלאות שהם

אזרח ותיק ושאיירים

מקבלים אכן משמשות לטובתם. הביקורים הללו גם מסייעים למיצוי הזכויות של מי שמתקשים לממשן עקב מגבלות פיזיות (תוספת השלמת הכנסה לקצבת אזרח ותיק או שאירים וגמלת סיעוד).

המתנדב בביקור זה מקבל הכשרה והדרכה קבועה. התרשמותו מהווה בסיס להערכת המצב בידי איש המקצוע בשירות לצורך המשך ההתערבות והפניה לגורמים בביטוח הלאומי או בקהילה. שינויים בהגדרת המשימה וחששם של רבים מפני הכנסת זרים לביתם גרמו לירידה של 10.6% במספר הביקורים, מכ-26,700 ב-2016 לכ-23,900 ב-2017 (לוח 9). הייעוץ המורחב מהווה כלי חלופי במצבים אלה.

■ ביקורי בית קבועים

מי שמרותקים לבתיהם ואינם מקיימים קשר חברתי קבוע ותומך עשויים לחוש בדידות, גם אם מתקיימים מפגשים עם מטפלים או נותני שירותים או שיש בן/בת זוג המטפלים בהם. מתנדבי השירות מקיימים ביקורי בית קבועים אצל מי שהביעו את רצונם בכך ושומרים איתם על קשר אישי קבוע. הקשרים הנרקמים בין הקשישים למתנדבים, לעתים קשרי חברות קרובים, הוכיחו עם השנים את תרומתם הרבה לאיכות חייו של הקשיש ולרווחתו. ב-2017 התקיימו יותר מ-340 אלף ביקורי בית שבועיים קבועים אצל כ-8,500 אנשים שונים, כ-6,400 ביקורים בממוצע חודשי. הנתונים נמוכים במעט מנתוני 2015 ו-2016.

קבוצות תמיכה לאלמנות ואלמנים

כמו בכל גיל, גם התאלמנות בגיל מבוגר היא משבר קשה. שירות הייעוץ לאזרח הוותיק ולמשפחתו מקיים בכל סניפי המוסד זה כ-30 שנה קבוצות תמיכה לאלמנות ואלמנים מבוגרים, המסייעות בהתארגנות להמשך החיים. הקשר נוצר בדרך כלל בסמוך למשבר. ב-2017 פעלו 78 קבוצות כאלה ברחבי הארץ, בדומה ל-2016, שבה פעלו 79 קבוצות (לוח 9).

ימי מידע

ימי מידע הם אמצעי להסברה וליצירת קשר ישיר ומתמשך עם המבוטחים בנושאים שונים בזיקנה כמו מיצוי זכויות בביטוח הלאומי ובקהילה, מידע לפורשים חדשים, זכויות אלמנות ואלמנים, זכויות ניצולי שואה ותמיכה בחולי דמנציה. מחלקות הייעוץ בסניפים מזמינות במכתבים אישיים את קהל היעד לימי המידע לפי הנושא. ב-2017 התקיימו 153 ימי מידע לעומת 150 ימי מידע ב-2016 (לוח 9).

בפריפריה, שבה השירותים ונציגות המוסדות הרשמיים זמינים פחות, מתקיימים ימי מידע בשיתוף עם המחלקות לשירותים חברתיים במקום, המספקות תשובות פרטניות לכל פונה בקהל.

פרויקטים מקומיים וארציים

מחלקות הייעוץ לאזרח הוותיק ולמשפחתו בסניפים יוזמות פרויקטים לקידום שירותים חדשים, כמו קבוצות תמיכה למטפל העיקרי בקשיש הסיעודי או העלאת המודעות למחלת האלצהיימר. הפרויקטים מתקיימים בשיתוף עם גורמים בביטוח הלאומי או גורמים אחרים.

נספת: נתוני התרשימים ולוחות

נתוני תרשים 1: שיעור מקבלי קצבאות אזרה ותיק ושאיירים בתוספת השלמת הכנסה (ממוצע לחודש), 1990-2017

שנה	שיעור מקבלי קצבאות זיקנה ושאיירים בתוספת השלמת הכנסה
1990	31.8
1991	33.5
1992	34.0
1993	33.9
1994	33.6
1995	33.4
1996	32.9
1997	32.2
1998	31.5
1999	31.0
2000	30.8
2001	30.3
2002	29.5
2003	28.5
2004	27.5
2005	27.0
2006	26.6
2007	26.2
2008	25.7
2009	25.2
2010	24.8
2011	24.0
2012	23.3
2013	22.5
2014	21.8

שנה	שיעור מקבלי קצבאות זיקנה ושאיורים בתוספת השלמת הכנסה
2015	20.6
2016	20.4
2017	20.1